

XXVI Интернационални научни скуп
Стратегијски менаџмент и системи подршке одлучивању у
стратегичком менаџменту

21. мај 2021, Суботица, Република Србија

Вера Мировић

Универзитет у Новом Саду, Економски
факултет у Суботици
Суботица, Србија
vera.mirovic@ef.uns.ac.rs

Нада Миленковић

Универзитет у Новом Саду, Економски
факултет у Суботици
Суботица, Србија
nada.milenkovic@ef.uns.ac.rs

ИЗАЗОВИ УПРАВЉАЊА ФИНАНСИЈАМА ПРЕДУЗЕЋА У СЕКТОРУ ТУРИЗМА У АП ВОЈВОДИНИ

Апстракт: Туризам је један од сектора који је највише погођен пандемијом вируса ковид 19. Изазови предузећа која послују у области туризма су свакако већи у односу на предузећа која послују у другим делатностима. Циљ рада је сагледавање стања сектора туризма у АП Војводини у периоду пре пандемије, тј. од 2015 до 2019. године и уочи исте. Финансијска анализа сектора туризма у АП Војводини, пре пандемије је извршена методом дескриптивне статистичке анализе на узорку од 3.456 туристичких предузећа. Сагледавање стања уочи пандемије је извршено на основу доступних извештаја Републичког статистичког завода за 2020. годину. Резултати истраживања показују да је у АП Војводини и пре пандемије постојао тренд пада нето резултата пословања предузећа. Пандемија је додатно отежала финансијску позицију предузећа у области туризма.

Кључне речи: финансијска анализа, туризам, ковид 19

CHALLENGES OF FINANCIAL MANAGEMENT IN COMPANIES IN THE TOURISM SECTOR IN AP VOJVODINA

Abstract: Tourism is one of the sectors most affected by the kovid 19 pandemic. The challenges for companies operating in the field of tourism are certainly greater than those operating in other industries. The aim of this paper is to review the state of the tourism sector in AP Vojvodina in the period before the pandemic, ie. from 2015 to 2019 and during the pandemic, ie. in 2020. The financial analysis of the tourism sector in AP Vojvodina before the pandemic, was performed by the method of descriptive statistical analysis on a sample of 3,456 companies in the sector of tourism. The assessment of the situation in the pandemic year was performed on the basis of available reports of the Statistical Office of the Republic of Serbia for 2020. The results of the research show that in AP Vojvodina, even before the pandemic, there was a downward trend in the company's net business results. The pandemic has further aggravated the financial position of companies in the field of tourism.

Key words: financial analysis, tourism, kovid 19

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Туризам представља једну од највећих индустрија на свету и иста има огроман утицај на националне економије и животе људи (Petrevska, 2017). То подразумева да је туризам препознат као важан сектор који има позитивне импликације (Brida, Matesanz Gómez, & Segarra, 2020) на економски раст. Сходно томе, све већи раст прихода од туризма има важну улогу у остваривању макроекономске стабилности и достизању друштвеног благостања (Milenković, Andrašić, & Kalaš, 2017). У протеклим деценијама забележен је интензиван раст туризма на глобалном нивоу (Lim, Zhu, & Koo, 2019) у погледу међународних долазака и примања. Сходно томе,

посетиоци троше новац на робу и услуге на одређеним туристичким дестинацијама остварујући економске ефекте на додатну вредност, приход, као и запосленост (Tafel & Szolnoki, 2020). Сектор туризма генерише запосленост и пореске приходе и тиме подстиче улагање у људски капитал, инфраструктуру и технологију (Shahzad, Shahbaz, Ferrer, & Kumar, 2017). На тај начин, туризам има значајну улогу у стимулацији потрошње, промоцији трговине и унапређењу међународне комуникације (Qian, Shen, & Law, 2018).

Допринос туризма економији Републици Србији је јасно уочљив из учешћа овог сектора у бруто домаћем производу. У временском периоду од 2015. до 2019. године учешће туризма у бруто домаћем производу је расло до 7%, при чему просечно учешће овог сектора чини 6.74% бруто домаћег производа.

Уколико се анализира структура промета у Републици Србији у сектору туризма, резултати приказују да храна и напаци чине више од половине оствареног промета у 2019. години. Наиме, 55.9% од укупног промета чине храна и напаци, док пиће и смештај чине нешто изнад 40% оствареног промета у оквиру туризма у посматраној години.

Табела 1: Структура промета у Републици Србији

Сектор	%
Храна и напаци	55.9
Пиће	24.2
Смештај	17.8
Остало	2.1

Извор: Републички завод за статистику (2020).

Од укупно оствареног промета у Републици Србији најмањи део је остварен на територији АП Војводине. Посматрајући број долазака туриста према регионалном приступу у 2019. години (Републички завод за статистику, 2020), приметно је да је највећи број туриста посетио Београд и то 33,77%. Након тога, следи регион Шумадије и Западне Србије са 34,77% и регион Јужне и Источне Србије са 16,38%, док је најмање туриста посетило регион Војводине са 15,07% туриста у односу на укупни број туриста у земљи.

Како би се утврдило стање предузећа у сектору туризма у АП Војводини извршиће се анализа предузећа у сектору 55 (смештај) и сектор 56 (делатност послуживања и припремање хране и пића), који по структури промета имају највећи удео.

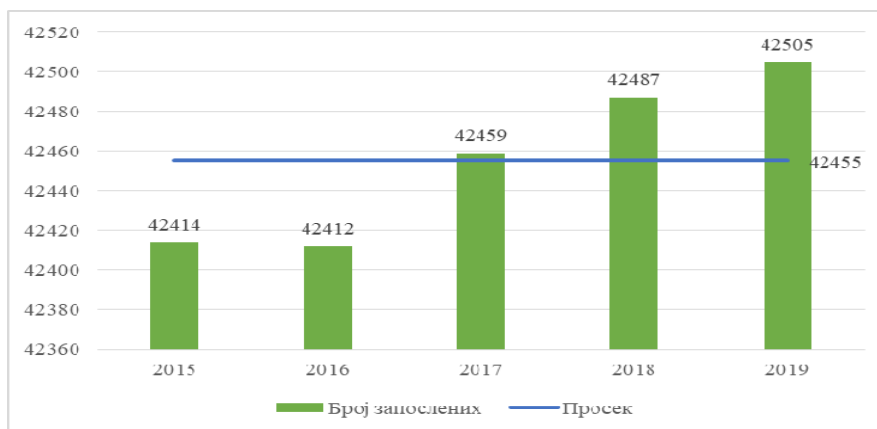
2. ПОДАЦИ И МЕТОДОЛОГИЈА

У раду је извршена дескриптивна статистичка анализа предузећа која послују у области туризма у АП Војводини Војводине за временски период 2015-2019. године. Анализа је извршена са становишта броја запослених, расположиве активе и капитала, структуре обавеза, као и остварених прихода и расхода, односно оствареног финансијског резултата посматраних предузећа. За ове потребе је анализирано 3456 туристичких предузећа оквиру сектора туризма на територији АП Војводине, посматрани су сектор 55 (смештај) и сектор 56 (делатност послуживања и припремање хране и пића). Подаци за потребе анализе су преузети из базе података Скоринг. Други део истраживања се односи на анализу стања туризма уочи пандемије ковид 19. У оквиру ове анализе су коришћени подаци Републичког завода за статистику за 2020. годину.

3. АНАЛИЗА И РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

3.1. АНАЛИЗА ПОСЛОВАЊА ПРЕДУЗЕЋА У ПЕРИОДУ ОД 2015 ДО 2019. ГОДИНЕ

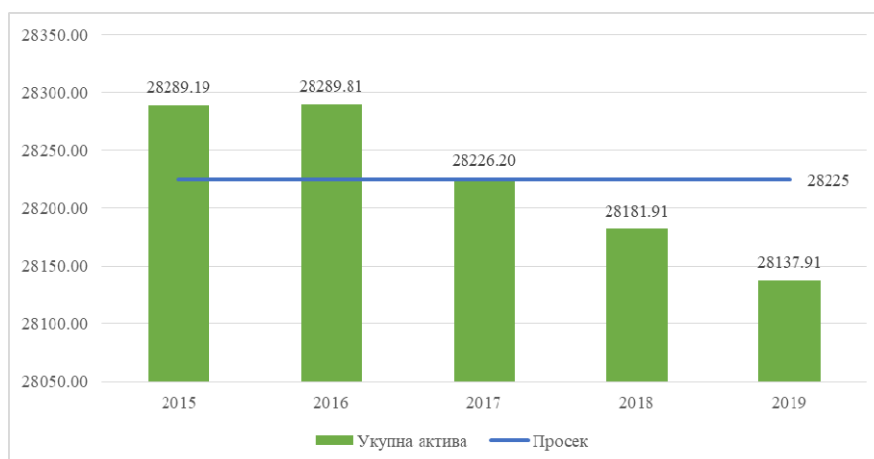
Следи детаљна анализа 3456 туристичких предузећа на територији АП Војводине за временски период 2015-2019. године. У оквиру сектора туризма, посматрани су сектор 55 (смештај) који броји 308 предузећа, док сектор 56 (делатност послуживања и припремање хране и пића) броји 3148 предузећа. Може се уочити да сектор 56 чини 91.09% од укупног броја предузећа, док близу 9% чини сектор 55 у самој анализи. Како би се утврдио допринос сектора туризма на територији АП Војводине, потребно је приказати колико овај сектор запошљава људи.

Слика 1: Број запослених предузећа из сектора туризма на територији АП Војводине
Извор: Калкулација аутора

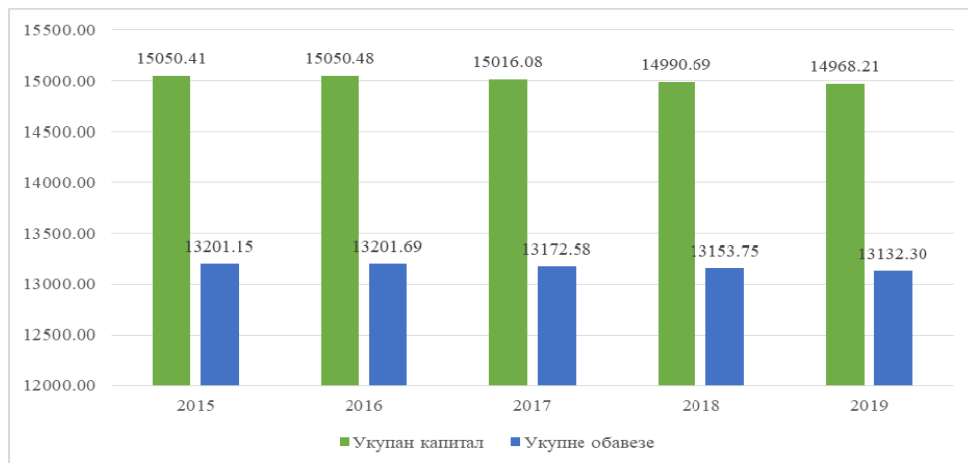
Резултати анализе указују да просечан број запослених износи 42455 током посматраног периода 2015-2019. године, при чему је присутан растући тренд. Међутим, то повећање је незнатно, будући да је број запослених повећан за свега 91 током петогодишњег периода посматрања. С друге стране, охрабрује чињеница да сектор туризма бележи раст броја запослених на територији АП Војводине током анализираних година.

Анализа укупне aktive предузећа из сектора туризма на територији АП Војводине за временски период 2015-2019. године показује да просечна вредност укупне active износи 28.225.000 динара, при чему је присутан опадајући тренд. Од почетка посматраног периода, укупна active анализираних предузећа се смањила за 151.900 динара. Посматрана предузећа су имала изнад просечну вредност укупне active у прве три године, док су у 2018. и 2019. години забележене вредности испод просечног нивоа.

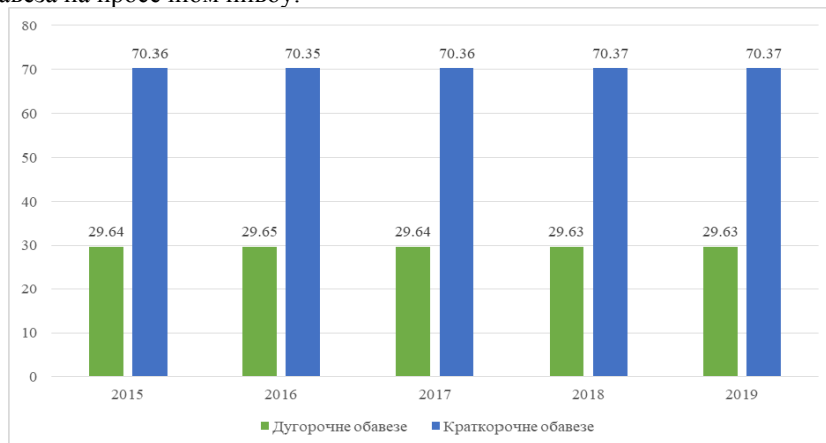
Слика 2: Укупна active предузећа из сектора туризма на територији АП Војводине
Извор: Калкулација аутора

Просечна вредност укупног капитала предузећа из сектора туризма износи 15.016.000 динара, при чему је највећа вредност забележена 2016 године. Тада су посматрана предузећа располагала са 15.051.000 динара. Од почетка посматраног периода, ниво укупног капитала је смањен за 0.55%. С друге стране, просечна вредност укупних обавеза износи 13.172.000 динара, при чему је највећа вредност остварена у 2016. години. Такође, укупне обавезе су смањење од почетка посматраног периода за 0.52%.

Слика 3: Укупан капитал и укупне обавезе предузећа из сектора туризма на територији АП Војводине
Извор: Калкулација аутора

Структура укупних обавеза посматраних предузећа је доминантно опредељена ка обавезама краткорочног карактера. Просечно учешће краткорочних обавеза износи 70.36% укупних обавеза, док дугорочне обавезе чине 29.64% укупних обавеза на просечном нивоу.

Слика 4: Структура укупних обавеза предузећа из сектора туризма на територији АП Војводине
Извор: Калкулација аутора

Наредна табела показује структуру укупних прихода и укупних расхода предузећа из сектора туризма на територији АП Војводине за временски период 2015-2019. године. Просечни укупни приходи посматраних предузећа износе 20.669.000 динара, док су укупни расходи 19.994.000 на просечном нивоу. С друге стране, пословни приходи чине 19.832.000 динара, односно 96% укупних прихода. Пословни расходи износе 19.042.000 динара, што је 95% укупних расхода. Финансијски приходи износе 243.000 динара на просечном нивоу, односно 1.18% укупних прихода, док просечни финансијски расходи износе 467.000 динара, односно 2.33% укупних расхода. На крају, посматрана предузећа су остварила просечне остале приходе у износу од 594.000 динара, што је 2.87% укупних прихода. С друге стране, остали расходи износе 485.000 динара на просечном нивоу, што представља 2.42% укупних расхода.

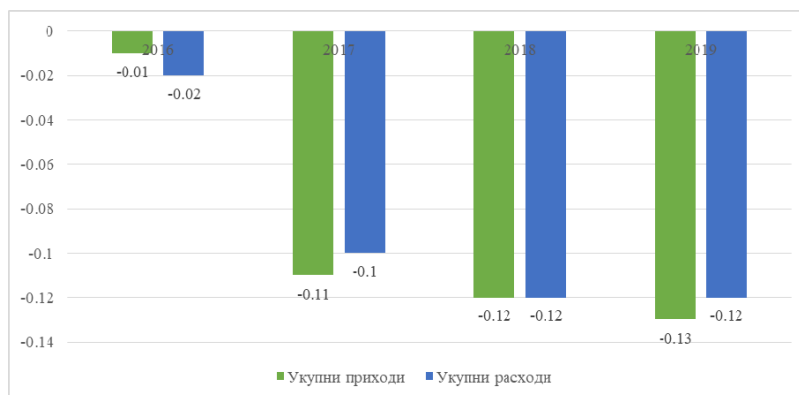
Табела 2: Структура прихода и расхода предузећа из сектора туризма на територији АП Војводине

Приходи и расходи	2015	2016	2017	2018	2019	Просек
Укупни приходи	20699.65	20696.83	20673.39	20650.35	20625.38	20669.12
Пословни приходи	19861.22	19858.04	19836.38	19814.37	19790.68	19832.14
Финансијски приходи	243.04	243.41	243.17	243.12	242.74	243.10
Остали приходи	595.39	595.41	593.84	592.86	591.96	593.89
Укупни расходи	20021.95	20018.95	19998.84	19976.59	19952.12	19993.69
Пословни расходи	19068.02	19065.00	19047.21	19026.49	19003.37	19042.02
Финансијски расходи	467.92	467.94	466.71	465.95	465.24	466.75
Остали расходи	486.01	486.02	484.92	484.15	483.51	484.92

Извор: Калкулација аутора

Како би се створила потпуна слика о кретању одређених категорија прихода и расхода у анализу се укључује релативан тренд укупних прихода и укупних расхода предузећа из сектора туризма на територији АП

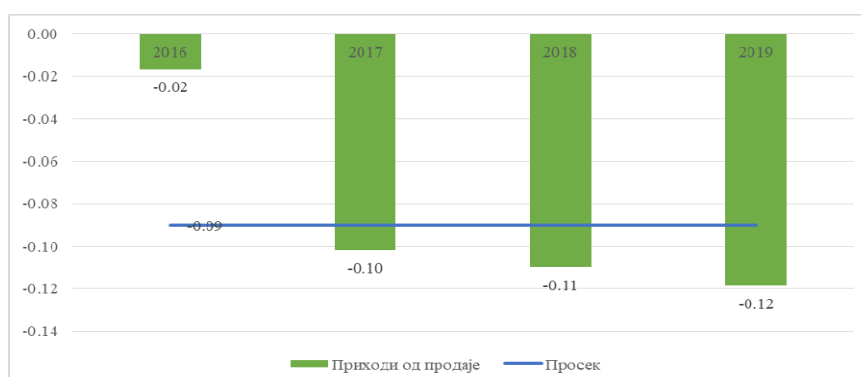
Војводине за временски период 2015-2019. године. Резултати приказују негативан релативан тренд код укупних прихода и укупних расхода, при чему је евидентирано слично кретање код оба индикатора остали приходи интензивније опадају. Наиме, укупни приходи и укупни расходи посматраних предузећа су просечно опали за 0.09%, при чему је присутан интензивнији пад укупних прихода у 2016. и 2019. години. С друге стране, укупни расходи више опадају у 2015. години, док је у 2018. години забележен идентичан тренд кретања код оба индикатора.

Слика 5: Релативан тренд укупних прихода и укупних расхода предузећа из сектора туризма у АП Војводини

Извор: Калкулација аутора

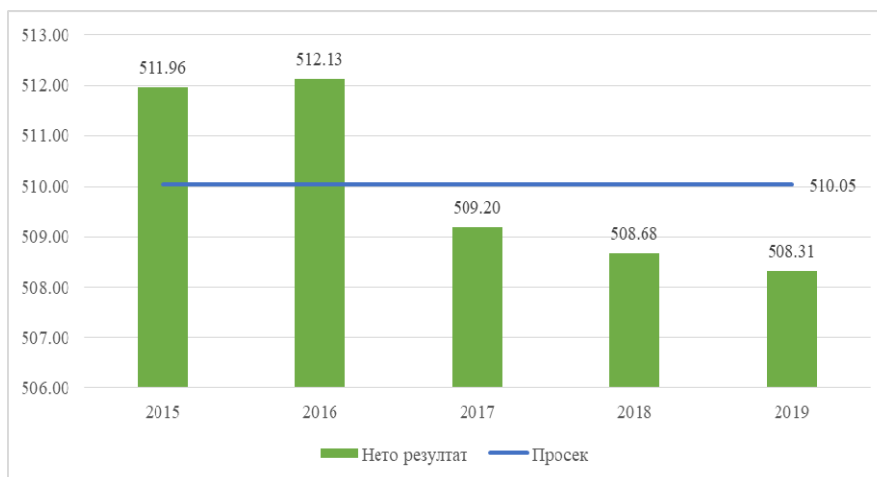
Како би се уочио узрок оваквог кретања прихода потребно је укључити анализу прихода од продаје предузећа из сектора туризма у АП Војводини за посматрани временски период. Као што се може уочити, приметан је негативан релативан тренд, при чему просечан пад прихода од продаје износи 0.09% за посматрани временски период. Највећи пад је забележен 2019. године када су приходи од продаје опали за 0.12%, док је њихово најмање смањење евидентирано у 2015. години од свега 0.02%.

Слика 6: Релативан тренд прихода од продаје предузећа из сектора туризма у АП Војводини

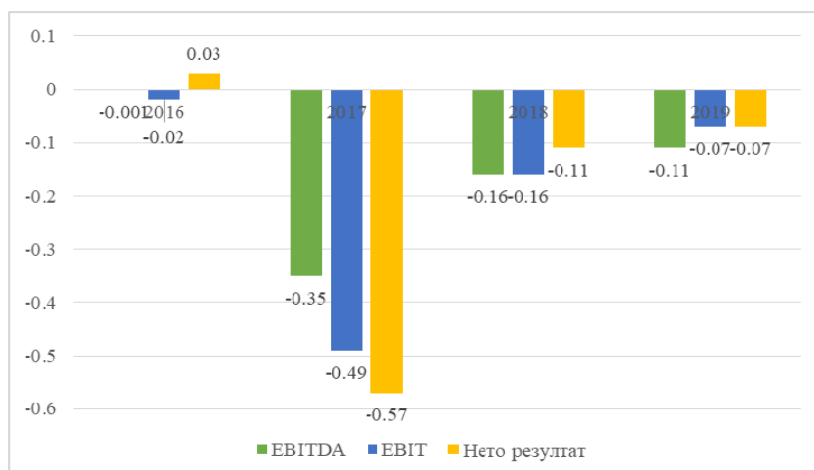
Извор: Калкулација аутора

Анализа нето резултата предузећа указује да посматрана предузећа послују позитивно током анализираниог периода, при чему су у 2015. и 2016. години забележено позитивно пословање изнад просечног нивоа. Просечан нето резултат анализираних предузећа износи 51.005.000 динара, при чему је присутан опадајући тренд у последње три године када су забележене вредности испод просечног нивоа.

Слика 7: Нето резултат предузећа из сектора туризма у АП Војводини
Извор: Калкулација аутора

Наредна анализа показује кретање категорија финансијског резултата и то добити пре одбитка камата, пореза и амортизације (ЕБИТДА), добити пре одбитка камата и пореза (ЕБИТ) и добити након опорезивања предузећа из сектора туризма на територији АП Војводине за временски период од 2015 до 2019.године. Резултати приказују негативан релативан тренд посматраних индикатора током читавог посматраног периода. Добит пре одбитка камата, пореза и амортизације (ЕБИТДА) је просечно опао за 0.15%, док је добит пре одбитка камата и пореза (ЕБИТ) смањен за 0.18% на просечном нивоу. На крају, просечан пад нето резултата анализираних предузећа износи 0.18% од почетка до краја посматраног периода.

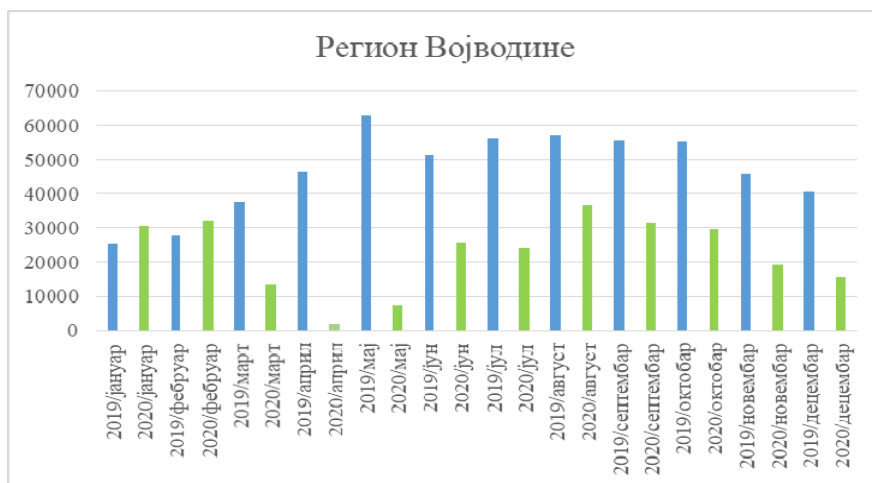

Слика 8: Релативан тренд финансијског резултата предузећа из сектора туризма у АП Војводини
Извор: Калкулација аутора

3.2. СТАЊЕ У СЕКТОРУ ТУРИЗМА У АП ВОЈВОДИНИ У 2020. ГОДИНИ

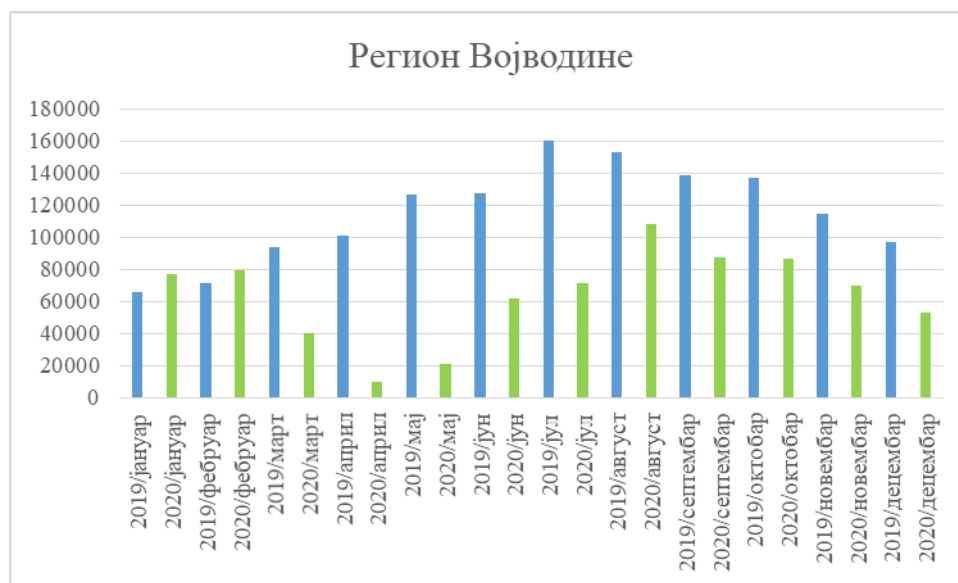
Сектор туризма је један од најпогођенијих сектора пандемијом ковид 19. На основу досадашње анализе се може уочити пад оствареног нето резултата у секторима 55 и 56 у периоду од 2015. до 2019. године. На основу анализе броја туриста у 2020-тој години у односу на 2019. годину може се уочити да је дошло до пораста броја како долазака, тако и ноћења укупног броја туриста (домаћих и страних) у прва два месеца 2020. године. Међутим, услед пандемије изазване корона вирусом број долазака и ноћења се смањило почевши од марта 2020. године.

Посматрајући укупан број долазака туриста, најпогођенији месеци су били април и мај, где је пад укупног броја долазака туриста био за чак 95,6% и 88,1%, респективно у односу на исти период претходне године. Може се уочити да остали месеци бележе такође пад укупног броја долазака у односу на исти период претходне године. Укупан број долазака се готово преполовио, што свакако утиче и на пројекцију прихода и финансијске показатеље пословања ових предузећа. Просечан пад укупног броја долазака за период од марта до децембра 2020. године је износио 59,88%.

Слика 9: Број долазака туриста у региону Војводина у 2020-тој години у односу на 2019. годину
Извор: Аутори на основу података Републичког завода за статистику

Уколико се посматра укупан број ноћења за регион АП Војводине у 2020. години у односу на 2019. годину евидентно је да су угоститељски објекти који се баве смештајем туриста претрпели значајан пад прихода. Кретање укупног броја ноћења кореспондира са кретањем укупног броја долазака туриста, те су најугроженији месеци били такође април и мај. Они су бележили пад броја ноћења за 90,3% и 83,3%, респективно у односу на исти период претходне године. Просечан пад укупног броја ноћења за период од марта до децембра 2020. године је износио 52,5%.

Слика 10: Број ноћења туриста у региону Војводина у 2020-тој години у односу на 2019. годину
Извор: Аутори на основу података Републичког завода за статистику

4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу анализе туристичких предузећа у АП Војводини у периоду од 2015. године до 2019. године може се закључити да у посматраном периоду предузећа бележе пад укупних прихода и пад укупних расхода. Нето резултати пословања су позитивни, али су у опадању будући да укупни приходи брже опадају од укупних расхода. Приходи од продаје опадају просечном стопом од 0,09% у посматраном периоду. Неопходно је предузети мере како би се успорио пад прихода, а потом и зауставио. Показатељи ЕБИТ, ЕБИТДА и нето добити указују на то да је 2017. године забележен већи пад релативног тренда ових показатеља који је у наредним годинама ублажен овај пад.

На основу анализе кретања укупног броја долазака и укупног броја ноћења туриста у 2020. години, може се пројектовати пад прихода за више од 50%, при чему се не може пројектовати исто смањење трошкова пословања, будући да су фиксни трошкови присутни и при ниском капацитету пословања предузећа. На основу овог се може очекивати значајан пад нето резултата пословања предузећа.

Предузећа у области туризма су добила помоћ у току трајања пандемије у виду исплате минималних зарада од стране државе, одлагања пореских обавеза, повољних кредита за ликвидност. Ове мере су значајне, али нису довољне како би се пројектовани пад прихода у потпуности ублажио и како би се покрили трошкови пословања. Повољнији показатељи пословања се очекују за предузећа која се баве делатношћу послуживања и припремање хране и пића у односу на делатност смештаја, будући да су се ова предузећа преоријентисала на доставу, што је допринело смањењу пада укупних прихода предузећа.

Прави утицај пандемије на сектор туризма у АП Војводини у 2020. години у смислу финансијских показатеља пословања предузећа, ће се моћи квантификовати када буду доступни финансијски извештаји предузећа. Као један од индикатора погођености сектора туризма пандемијом ће свакако служити и број активних предузећа и број запослених у области туризма у АП Војводини.

Напомена: Рад је већим делом базиран на резултатима истраживања у оквиру пројекта Покрајинског секретаријата за високо образовање и научно-истраживачку делатност бр СРV 71351700-0 под називом „Пројекција финансијског пословања сектора туризма у АП Војводини у функцији одрживог развоја“

РЕФЕРЕНЦЕ

- Brida, J. G., Matesanz Gómez, D., & Segarra, V. (2020). On the empirical relationship between tourism and economic growth. *Tourism Management*, 81. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104131>
- Lim, C., Zhu, L., & Koo, T. T. R. (2019). Urban redevelopment and tourism growth: Relationship between tourism infrastructure and international visitor flows. *International Journal of Tourism Research*, 21(2), 187–196. <https://doi.org/10.1002/jtr.2253>
- Milenković, N., Andrašić, J., & Kalaš, B. (2017). Finansijska analiza sektora turizma-primer ugostiteljskih preduzeća severa Vojvodine. In *MODERN MANAGEMENT TOOLS AND ECONOMY OF TOURISM SECTOR IN PRESENT ERA* (pp. 197–212). Association of Economists and Managers of the Balkans-UDEKOM.
- Petrevska, B. (2017). Predicting tourism demand by A.R.I.M.A. models. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 30(1), 939–950. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2017.1314822>
- Републички завод за статистику (2020). Региони у Републици Србији у 2019, доступно на <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G202026001.pdf>
- Републички завод за статистику (2021). <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/220203?languageCode=sr-Cyrl>
- Qian, J., Shen, H., & Law, R. (2018). Research in sustainable tourism: A longitudinal study of articles between 2008 and 2017. *Sustainability (Switzerland)*, 10(3). <https://doi.org/10.3390/su10030590>
- Shahzad, S. J. H., Shahbaz, M., Ferrer, R., & Kumar, R. R. (2017). Tourism-led growth hypothesis in the top ten tourist destinations: New evidence using the quantile-on-quantile approach. *Tourism Management*, 60, 223–232. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.12.006>
- Tafel, M., & Szolnoki, G. (2020). Estimating the economic impact of tourism in German wine regions. *International Journal of Tourism Research*, 22(6), 788–799. <https://doi.org/10.1002/jtr.2380>